

С В І Т О В Е   Г О С П О Д А Р С Т В О

УДК 339.9(477)

DOI: 10.32342/2074-5354-2021-2-55-8

О.Б. ПЕЛЕХ,

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту
Рівненського державного гуманітарного університету

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

У статті вмотивовано необхідність дослідження структурних змін експорту та імпорту товарів України. Автор використав методику аналізу структурних змін, яка була детально описана ним у попередніх працях. На основі цієї методики проведено аналіз процесу структурних змін – визначено й проаналізовано інтенсивність (глибину); швидкість; сталість (монотонність) змін експорту та імпорту товарів України. Другий аспект аналізу передбачав аналіз змін структури експорту та імпорту товарів – декомпозицію структурних змін на рівень елементів структури й аналіз на цій підставі змін розміру та змін форми структури. За результатами аналізу показано, що на початку досліджуваного періоду основу товарного експорту склали метали та вироби з них, машини, обладнання і транспорт, продовольчі товари, сільськогосподарська продукція. Наприкінці досліджуваного періоду пріоритети українського товарного експорту змінилися: на перше місце в структурі вийшли продовольчі товари, сільськогосподарська продукція. За змінами в структурі експорту доведено, що світова економіка потребує української сировини і сільськогосподарської продукції – український експорт зберіг свою сировинну орієнтацію. Загалом зміни з точки зору інтересів національної економіки – негативні (неконкурентоспроможність української переробної, легкої та харчової промисловості). Аргументовано, що асиметричною до експорту є структура імпорту українських товарів. Основними складовими імпорту є високотехнологічна продукція, паливно-енергетичні товари, продукція хімічної промисловості, фармацевтична продукція – доказ орієнтації економіки в бік споживання. Зміни в товарній структурі імпорту відбувалися під дією лібералізації тарифного регулювання зовнішньої торгівлі в Україні у рамках дії зони вільної торгівлі та під впливом подій, які відбуваються на сході країни.

Ключові слова: *структурні зміни, зміна розміру структури, зміна форми структури, імпорт товарів, експорт товарів.*

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується глибокими та стрімкими змінами усіх сфер соціально-економічного життя. Ці зміни є наслідками різних причин і є як локальними, так і глобальними. Структура економіки змінюється загалом і водночас змінюються її елементи. А зовнішньоекономічна діяльність є особливим елементом структури економіки держави. Сучасні економіки творяться головним чином за допомогою розвитку

саме зовнішньої торгівлі. Вони отримують вигоду від торгівлі за рахунок спеціалізації виробництва товарів і надання послуг, використовуючи власні природні ресурси, працю, капітал і технології. Але, незважаючи на наявні перелічені фактори, економічне зростання на сьогодні неможливе без процесів глобалізації – активної участі держави у системі світогосподарських зв'язків. Тому проблема дослідження структурних змін саме зовнішньоекономічної

діяльності є актуальною, і в цьому дослідженні ми зупинимося на питанні аналізу структурних змін експорту та імпорту товарів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання структурних змін та зрушень в економіці було предметом дослідження багатьох зарубіжних науковців: Е. Домар, В. Парето, Р. Солоу, Дж. Стігліц, Р. Стоун, А. Тоффлер, Ф. Хайск, Р. Харрод та ін. В Україні дослідженням проблем структурних змін, зрушень та трансформацій займалися та займаються чимало відомих дослідників, серед яких слід назвати Т. Артьому, С. Білу, А. Гальчинського, В. Геєця, Н. Главацьку, Н. Гражевську, П. Дудкіна, С. Єрохіна, В. Крючкова, В. Коломойцева, Ю. Макогона, Ю. Пахомова, В. Сіденка, А. Філіпенка, А. Чухно, Л. Шинкарук. Слід виокремити праці Ю. Бицюри, Е. Лібанової та Л. Шинкарука, які проводили порівняльний аналіз структур економіки України з країнами Європи, вивчали структуру економіки та проблеми структурної політики.

Однак і надалі у теорії і практиці залишається чимало невирішених питань, серед яких проблеми практичного плану, зокрема питання, що стосуються аналізу структурних змін у зовнішньоекономічній діяльності України. Саме це і послужило основою для вибору предмета нашого дослідження, яке є продовженням попередніх вивчень, пов'язаних з методикою аналізу структурних змін у національній економіці України та застосуванням її на практиці [1–4].

Отже, **метою** нашого дослідження є аналіз структурних змін експорту й імпорту товарів України від початку ХХІ ст.

Результати дослідження. Розробляючи власну методику аналізу структурних змін, ми зупинилися на двох рівнях аналізу: 1) аналіз процесу структурних змін; 2) аналіз змін структури. Перший стосується вивчення динамічних характеристик процесу змін, тоді як другий дає відповідь на питання, як

змінюється досліджувана структура. Аналіз процесу структурних змін базується на визначенні й аналізі трьох оцінок: інтенсивність (глибина) змін; швидкість змін; сталість (монотонність) змін. Другий аспект аналізу – зміни структури – передбачає декомпозицію структурних змін на рівень елементів структури й аналіз на цій підставі змін розміру та змін форми структури. Запропонована методика базується на працях польських дослідників К. Кукули (K. Kukuła), М. Валесяк (M. Walesiak), А. Мрозінської (A. Mrozińska), Е. Василевської (E. Wasilewska), М. Марковської (M. Markowska), Соколовського (A. Sokołowski), М. Цирек (M. Cyrek) [1].

Розпочнемо з аналізу *структури* експорту товарів України, розрахунки якої наведено в табл. 1. На початку досліджуваного періоду основу експорту становили такі групи товарів, як метали та вироби з них (72-83) – 40%, машини, обладнання і транспорт (84-90) – 15%, продовольчі товари і сільськогосподарська продукція (01-24) – 13%, а також паливно-енергетичні товари (27) – 9%, продукція хімічної промисловості, каучук (28-40) – 9%. Однак, як бачимо, наприкінці досліджуваного періоду пріоритети українського товарного експорту змінилися. На перше місце в структурі вийшли продовольчі товари і сільськогосподарська продукція (01-24) – 41%, що на 28% більше за 2002 р. У складі лідерів залишаються метали та вироби з них (72-83) – 23%, машини, обладнання і транспорт (84-90) – 12%, однак частка їхня зменшилася відповідно на 17 та 3%. Частка паливно-енергетичних товарів (27) упала до рівня 2%, продукція хімічної промисловості, каучуку (28-40) – до 5%. Серед решти груп товарів зросла тільки частка мінеральних продуктів (25-26) – з 3 до 7%.

За такими змінами в структурі українського експорту можна зробити висновок, що світова економіка, як правило, потребує української сировини і сільськогосподарської продукції.

«Український експорт у цілому зберіг свою переважно сировинну та напів-сировинну орієнтацію. Хоча в рамках такої орієнтації галузева (товарна) спеціалізація доволі помітно змінюється. При цьому навіть у рамках цієї спеціалізації українського експорту відбуваються зміни, які, з точки зору інтересів розвитку національної економіки, можна розглядати як негативні» [5, с. 52]. Це є одним із свідчень неконкурентоспроможності української переробної, легкої та харчової промисловості.

У табл. 1, а також на рис. 1 наведено показники динаміки змін, які мали місце у структурі українського експорту. Бачимо, що найвища інтен-

сивність змін спостерігалася в 2009 і 2012 рр., а також у 2015 р. Найнижчі зміни мали місце у 2017–2018, 2011 і 2007 рр. Однак до початку економічної кризи інтенсивність змін була незначною, але більш-менш стабільною. У післякризовий період інтенсивність змін набуває стрибкоподібного характеру: значні зміни стрімко переходять у відсутність змін і навпаки. Те саме стосується і швидкості змін. Стосовно монотонності, то з погляду переходу структури експорту 2002 р. до структури експорту 2018 р. у перші роки мав місце істотний відхід від цієї лінії розвитку, однак поступово ситуація стабілізувалася і хаотичність змін дещо зменшилася.

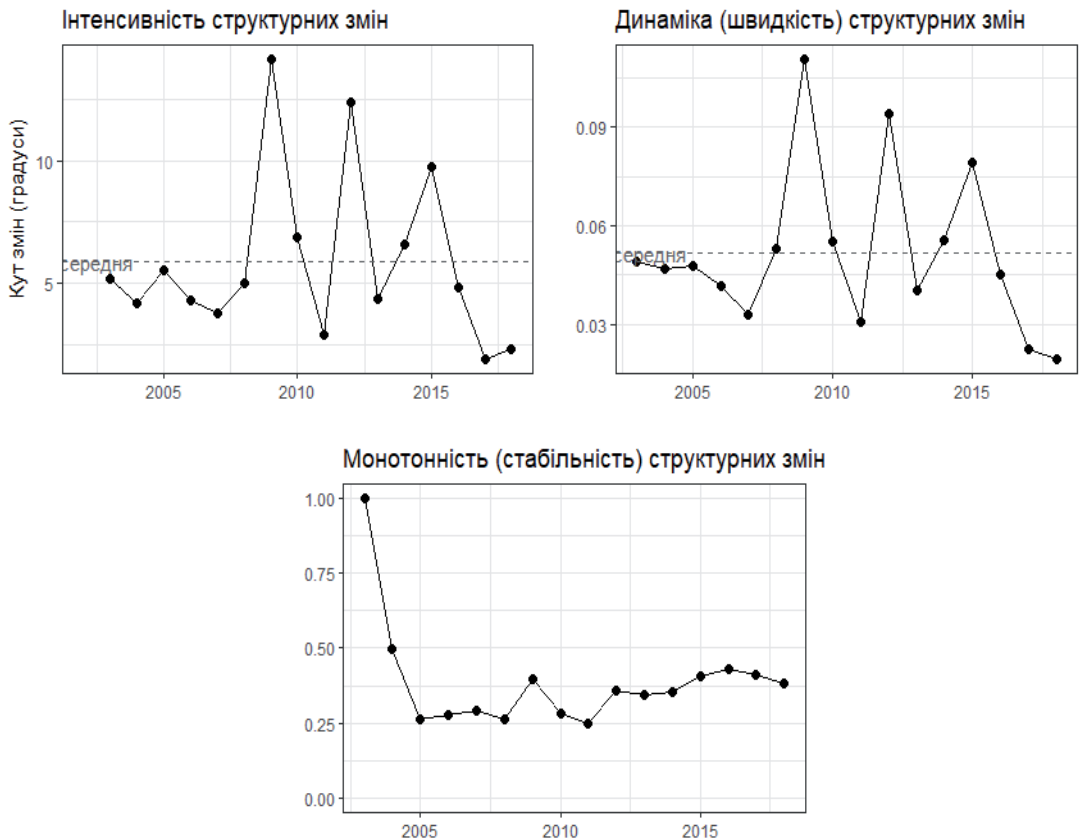

Рис. 1. Динаміка показників структурних змін експорту товарів України, 2002–2018 рр.

Джерело: власні розрахунки автора.

Структура експорту товарів України і показники процесу структурних змін, 2002–2018 рр.*

Рік	Оцінка параметрів процесу структурних змін													
	01-24 Продовольчі товари і с/г продукція	25-26 Мінеральні продукти	27 Лавино-енергетичні товари	28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	41-43 Шкіряна сировина, хутро та вироби	44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	50-67 Текстиль, вироби з нього, взуття	68-71 Вироби з каменю, скла, кераміки	72-83 Метали та вироби з них	84-90 Машини, обладнання і транспорт	91-99 Інші товари	Інтенсивність	Швидкість	Стабільність / монотонність
2002	0,13	0,03	0,09	0,09	0,01	0,03	0,04	0,01	0,40	0,15	0,02	–	–	–
2003	0,12	0,03	0,12	0,10	0,01	0,03	0,04	0,01	0,37	0,16	0,02	5,18	0,05	1,00
2004	0,11	0,03	0,10	0,10	0,01	0,03	0,03	0,01	0,40	0,17	0,02	4,17	0,05	0,50
2005	0,13	0,04	0,10	0,10	0,01	0,03	0,03	0,01	0,41	0,14	0,01	5,55	0,05	0,26
2006	0,12	0,03	0,07	0,11	0,01	0,03	0,03	0,01	0,43	0,14	0,02	4,28	0,04	0,28
2007	0,13	0,03	0,05	0,10	0,01	0,03	0,02	0,01	0,42	0,17	0,02	3,77	0,03	0,29
2008	0,16	0,04	0,06	0,09	0,01	0,03	0,02	0,01	0,41	0,16	0,01	5,01	0,05	0,26
2009	0,24	0,04	0,05	0,08	0,00	0,04	0,02	0,01	0,32	0,17	0,02	14,14	0,11	0,40
2010	0,19	0,06	0,07	0,08	0,00	0,03	0,02	0,01	0,34	0,18	0,01	6,90	0,06	0,28
2011	0,19	0,07	0,08	0,09	0,00	0,03	0,02	0,01	0,32	0,17	0,01	2,89	0,03	0,25
2012	0,26	0,06	0,05	0,09	0,00	0,03	0,01	0,01	0,27	0,19	0,02	12,38	0,09	0,36
2013	0,27	0,07	0,05	0,08	0,00	0,04	0,02	0,01	0,28	0,17	0,02	4,35	0,04	0,35
2014	0,31	0,08	0,04	0,07	0,00	0,04	0,02	0,01	0,28	0,14	0,02	6,56	0,06	0,35
2015	0,38	0,07	0,01	0,07	0,00	0,05	0,02	0,01	0,25	0,13	0,02	9,77	0,08	0,41
2016	0,42	0,06	0,01	0,05	0,00	0,05	0,02	0,01	0,23	0,12	0,02	4,84	0,05	0,43
2017	0,41	0,07	0,02	0,05	0,00	0,04	0,02	0,01	0,23	0,12	0,02	1,91	0,02	0,41
2018	0,39	0,07	0,02	0,05	0,00	0,04	0,02	0,01	0,25	0,12	0,02	2,30	0,02	0,38

*Власні розрахунки автора на підставі даних Держстату України [6].

Показники зміни розміру структури товарного експорту (табл. 2), якщо виключити 2009 р., засвідчують зростання експорту всіх груп товарів до 2011 р. Однак починаючи з 2012 р. має місце спад експорту окремих груп товарів, який поступово охоплює щораз більше груп товарів. І лише з 2017 р. цей спад переходить у зростання всіх елементів структури експорту.

Якщо поглянути на зміну форми структури (табл. 2), то якоїсь виняткової закономірності щодо переваг зміни однієї групи товарів за рахунок інших груп не спостерігається: щороку перелік груп товарів, частка яких зростає, змінюється. Однак найчастіше приріст змін мали такі групи товарів, як продовольчі товари та сільськогосподарська продукція (01-24), деревина та целюлозно-паперові вироби (44-49), а також вироби зі скла, каменю, кераміки (68-71). Найчастіше зменшувалася частка таких груп товарів, як паливно-енергетичні товари (27), продукція промисловості та каучук (28-40), а також текстиль, текстильні вироби та взуття (50-67).

Дослідження показали, що в середньому між часткою груп товарів у структурі товарного експорту і часткою у змінах структури існує значна кореляція, тобто чим більшою є частка якоїсь групи товарів у структурі імпорту, тим більше ця група товарів впливає на зміну структури експорту. Результати такої залежності між відповідними частками, а також за рангом у списку груп товарів наведено на рис. 2. Нижній графік показує нам ті групи товарів, які виходять за межі цієї залежності. Інакше кажучи, визначено ті групи товарів, які виділяються на тлі інших: частка яких у структурі зростає або спадає випереджальними темпами. До груп товарів, у яких це відхилення перевищує 1,5%, належать машини, обладнання і транспорт (84-90), паливно-енергетичні товари (27) і продовольчі товари та сільськогосподарська продукція (01-24).

Як бачимо з рис. 3, динаміка частки в структурі перших двох груп товарів була спадною, і частка у зміні структури в половині випадків (років) була від'ємною. Щодо частки продовольчих товарів та сільськогос-

подарської продукції, то їхня частка загалом зростала, від'ємні значення частки в зміні структури мали місце в 2009 р., а також після початку воєнних дій на сході України.

Асиметричною до експорту є структура імпорту українських товарів (табл. 3). На першому місці в структурі імпорту перебувають паливно-енергетичні товари (27), на другому – машини, обладнання та транспорт (84-90), далі – продукція хімічної промисловості і каучук (28-40) і, що не відповідає асиметрії, продовольчі товари та сільськогосподарська продукція (01-24). Однак частка всіх цих товарів протягом періоду змінювалася: паливно-енергетичні товари (27) – спад від 39% у 2002 р. до 23% у 2018 р., машини, обладнання і транспорт (84-90) – зростання від 22 до 30%, продукція хімічної промисловості (28-40) – зростання від 12% до 19%. Частка решти груп товарів або незначно змінювалася, або коливалася, як у випадку продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції (01-24 – від 7 до 11%).

Як бачимо, основними складовими імпорту є високотехнологічна продукція (електричні машини та устаткування, ядерні реактори, автомобілі та транспортні засоби, прилади та оптичні апарати), паливно-енергетичні товари, фармацевтична продукція, що є одним із непрямих доказів орієнтації економіки України в бік споживання.

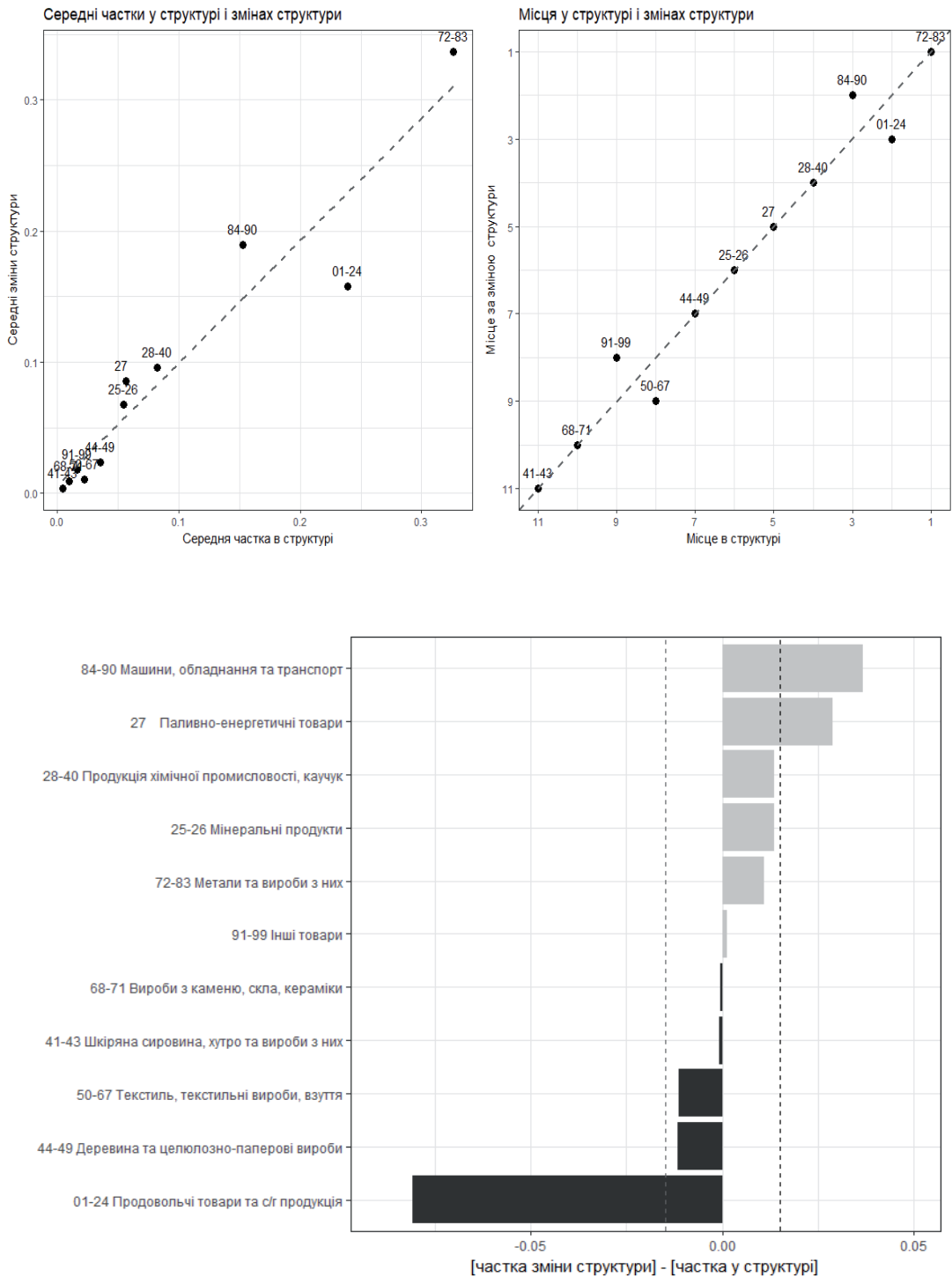
Варто також зазначити, що значною мірою зміни в товарній структурі імпорту з ЄС відбувалися під дією лібералізації тарифного регулювання зовнішньої торгівлі в Україні у рамках дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Згідно з Угодою мита на імпорт європейських товарів в Україну зменшуються протягом 5–10 років, починаючи з 1 січня 2016 р., тоді як ЄС зобов'язався усунути більшість митних ставок одразу. «Завдяки тарифній лібералізації на нашому ринку з'являться дешевші європейські товари, що, з одного боку, загострить конкуренцію, а з іншого – стимулюватиме вітчизняних виробників удосконалювати свій товар. Згідно з Угодою розміщені в Україні виробництва повинні будуть запровадити європейські стандарти протягом семи років» [7, с. 89].

Таблиця 2

Зміни розмірів і форми структури експорту товарів України, 2003–2018 рр.*

Рік	Зміна розміру													Зміна форми												
	01-24 Продовольчі товари і с/г продукція	25-26 Мінеральні продукти	27 Паливно-енергетичні товари	28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	41-43 Шкіряна сировина, хутро та вироби з них	44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	50-67 Текстиль, вироби з нього, взуття	68-71 Вироби з каменю, скля, кераміки	72-83 Метали та вироби з них	84-90 Машини, обладнання і транспорт	91-99 Інші товари	01-24 Продовольчі товари і с/г продукція	25-26 Мінеральні продукти	27 Паливно-енергетичні товари	28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	41-43 Шкіряна сировина, хутро та вироби з них	44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	50-67 Текстиль, вироби з нього, взуття	68-71 Вироби з каменю, скля, кераміки	72-83 Метали та вироби з них	84-90 Машини, обладнання і транспорт	91-99 Інші товари				
2003	0,07	0,03	0,22	0,13	0,00	0,03	0,02	0,02	0,27	0,20	0,02	-0,15	-0,01	0,28	0,08	0,00	-0,01	-0,04	0,02	-0,29	0,11	0,01				
2004	0,08	0,02	0,07	0,10	0,00	0,02	0,02	0,01	0,47	0,21	0,01	-0,13	-0,04	-0,17	-0,01	-0,02	-0,04	-0,02	-0,02	0,33	0,17	-0,02				
2005	0,22	0,11	-0,01	0,09	0,00	0,02	0,00	0,01	0,26	-0,26	-0,02	0,20	0,12	-0,06	0,06	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,11	-0,40	-0,03				
2006	0,07	-0,01	-0,14	0,11	0,02	0,04	0,00	0,01	0,41	0,16	0,03	-0,03	-0,06	-0,37	0,06	0,02	0,03	-0,03	0,01	0,22	0,12	0,04				
2007	0,14	0,03	0,01	0,08	0,01	0,04	0,01	0,01	0,40	0,27	0,01	0,06	-0,01	-0,20	-0,11	0,00	0,02	-0,06	0,01	-0,09	0,42	-0,03				
2008	0,26	0,07	0,08	0,06	0,00	0,00	0,00	0,01	0,38	0,14	0,00	0,33	0,10	0,07	-0,11	-0,02	-0,07	-0,05	-0,01	-0,09	-0,09	-0,05				
2009	-0,05	-0,04	-0,07	-0,11	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,54	-0,15	0,00	0,35	0,00	-0,03	-0,06	0,00	0,06	0,02	0,00	-0,40	0,05	0,02				
2010	0,04	0,11	0,13	0,09	0,00	0,02	0,00	0,01	0,38	0,20	0,01	-0,42	0,14	0,16	0,03	-0,01	-0,03	-0,04	0,00	0,13	0,05	-0,01				
2011	0,17	0,09	0,12	0,13	0,00	0,02	0,01	0,01	0,28	0,16	0,01	-0,10	0,11	0,19	0,19	-0,01	-0,04	-0,03	0,00	-0,22	-0,08	-0,02				
2012	0,39	-0,04	-0,16	-0,02	0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,25	0,11	0,01	0,39	-0,05	-0,16	-0,02	0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,26	0,10	0,01				
2013	-0,11	0,08	-0,10	-0,12	0,00	0,03	0,01	0,00	-0,17	-0,35	0,03	0,11	0,18	-0,09	-0,09	0,00	0,07	0,02	0,01	0,04	-0,32	0,06				
2014	-0,04	-0,06	-0,09	-0,16	0,00	-0,02	0,00	-0,01	-0,25	-0,35	-0,04	0,36	0,02	-0,07	-0,12	0,00	0,04	0,02	0,01	0,04	-0,28	-0,03				
2015	-0,13	-0,09	-0,10	-0,07	0,00	-0,03	-0,01	-0,01	-0,37	-0,16	-0,01	0,46	-0,05	-0,15	-0,01	0,00	0,02	0,01	-0,01	-0,22	-0,07	0,00				
2016	0,20	-0,09	-0,01	-0,16	0,00	-0,02	0,02	-0,02	-0,32	-0,13	0,03	0,42	-0,06	-0,01	-0,14	0,00	0,01	-0,01	-0,21	-0,07	0,04	0,04				
2017	0,36	0,13	0,05	0,04	0,00	0,01	0,01	0,02	0,26	0,10	0,02	-0,22	0,23	0,13	-0,06	0,00	-0,13	-0,03	0,03	0,10	-0,06	0,01				
2018	0,21	0,08	0,02	0,08	0,00	0,08	0,03	0,00	0,37	0,10	0,03	-0,44	0,01	0,00	0,07	0,00	0,09	-0,03	0,01	-0,03	-0,03	0,01				

*Власні розрахунки автора.

Рис. 2. Експорт товарів України, 2002–2018 рр.: зіставлення місця груп товарів у структурі експорту (вгорі); списки груп товарів, впорядковані за різницею між середньою часткою зміни в структурі і середньою часткою в структурі.

Джерело: власні розрахунки автора.

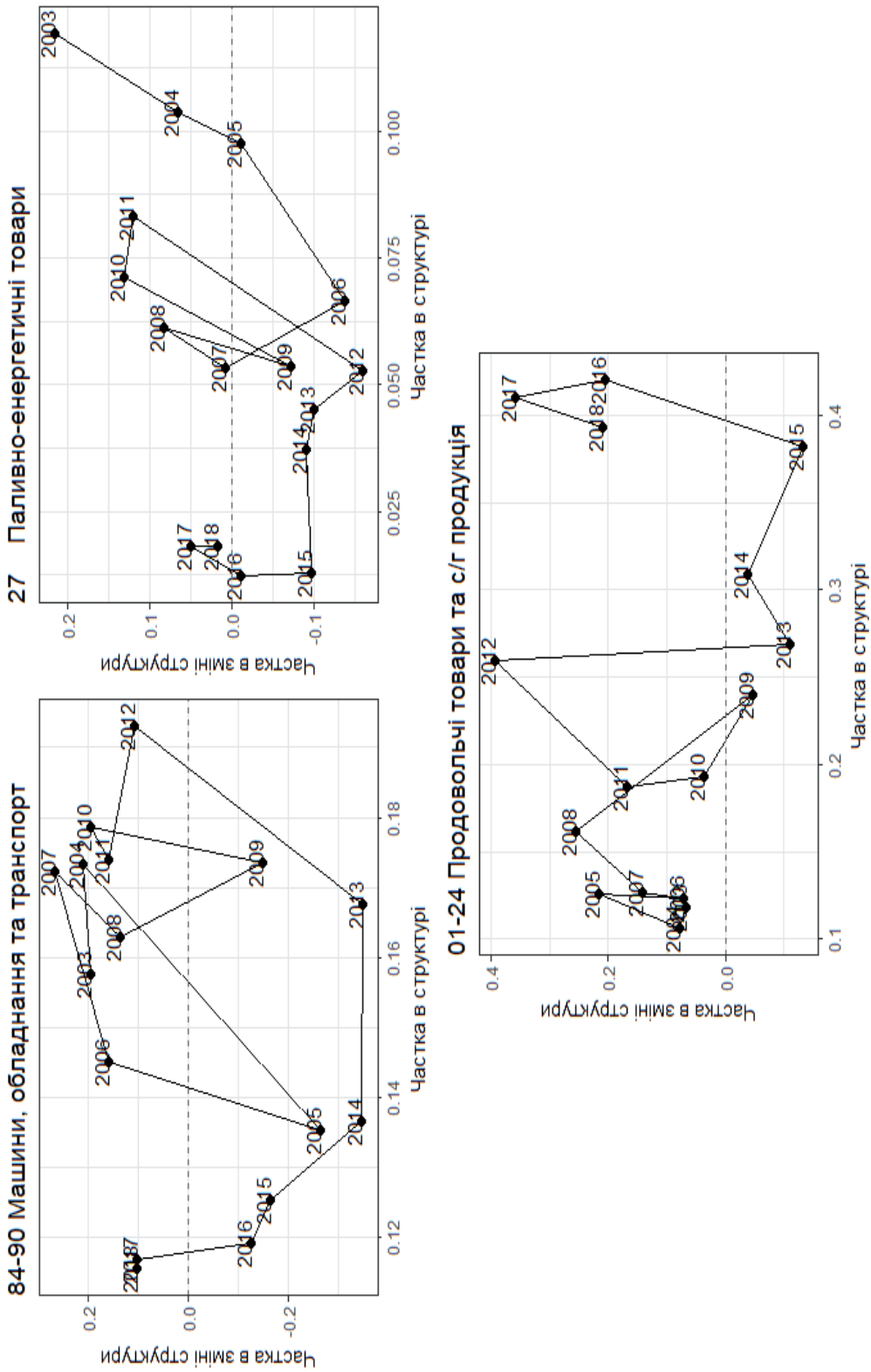

Рис. 3. Частка в структурі і частка в змінах структури окремих складників експорту товарів України, 2002–2018 рр.

Джерело: власні розрахунки автора.

З табл. 3 та рис. 4 бачимо, що винятково висока *інтенсивність* змін у структурі імпорту товарів мала місце в 2009 р., що було зумовлено кризою, і в 2016 р. – після набуття чинності зазначеної Угоди. Однак з погляду *монотонності* змін рівень хаотичності змін після 2009 р. істотно зріс.

Щодо *змін розміру* структури (табл. 4), то ситуація подібна до тієї, що мала місце в експорті товарів. Якщо не брати до уваги 2009 р., то розмір імпорту всіх груп товарів зростає практично протягом усього періоду. Починаючи з 2012 р. до 2015 р. мав місце спад імпорту за всіма групами товарів, з 2016 р. розміри імпорту зростають, а з 2017 р. має місце зростання всіх складників.

У змінах *форми структури* (табл. 4) також не спостерігається сталої закономірності щодо пріоритету якоїсь групи товарів над рештою. Однак чітко видно, що переважно частка у змінах форми імпорту деревини та целюлозно-паперових виробів (44-49) була від'ємною, а продукції хімічної промисловості (28-40), машин, обладнання і транспорту (84-90), а також металів і виробів з них (41-43) – додатною.

Аналогічно, як і у випадку експорту, частка груп товарів у структурі імпорту тісно корелює з часткою у змінах структури, тобто ті групи товарів, які мають більшу частку у структурі, мають більший вплив на зміни цієї структури. Результати такої залежності показано на рис. 5. З нижнього графіка видно, що тільки дві групи товарів виходять за межі 1,5% інтервалу цієї залежності. Це – машини, обладнання і транспорт (84-90), а також продукція хімічної промисловості, каучук (28-40).

Рис. 6 демонструє нам двовимірну динаміку структури імпорту цих груп товарів. Як бачимо, частка імпорту машин, обладнання і транспорту (84-90) спочатку зростала (до 2007 р.), у 2009 р. мав місце її найбільший спад, після якого маємо поступове, хоча й з певними відступами, зростання. Частка продукції хімічної промисловості, каучуку (28-40) також зростала, динаміка її зростання є більш послідовною. Однак в останні два роки спостерігаємо деякий спад. Частка обох групи товарів у зміні структури була від'ємною у 2009 р., а також у 2013–2015 рр., що пов'язано із загальним економічним спадом, який припав на вказані роки.

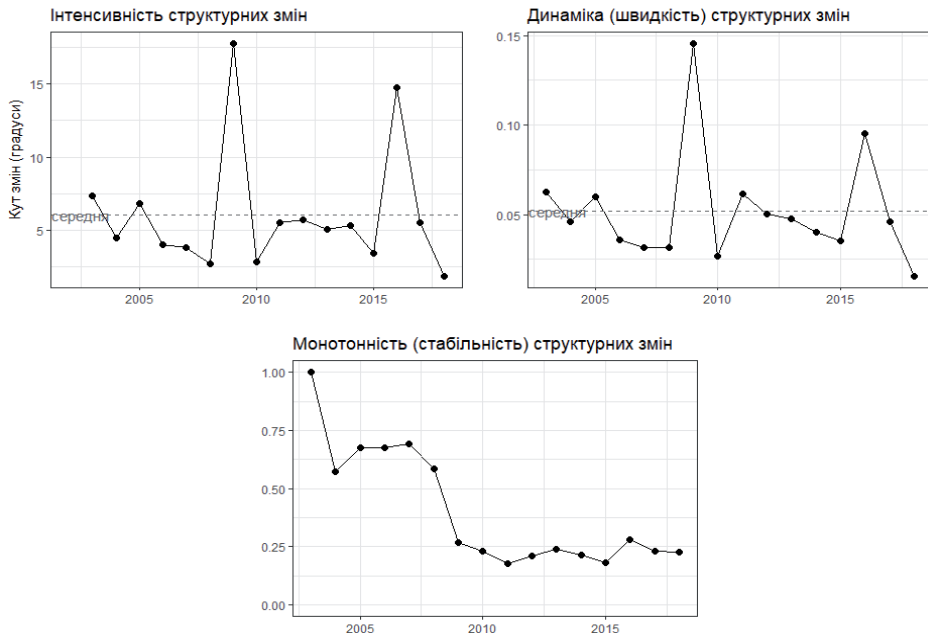

Рис. 4. Динаміка показників структурних змін імпорту товарів України, 2002–2018 рр.
Джерело: власні розрахунки автора.

Таблиця 3

Структура імпорту товарів України і показники процесу структурних змін, 2002–2018 рр.*

Рік	01-24 Продовольчі товари і с/г продукція	25-26 Мінеральні продукти	27 Паливно-енергетичні товари	28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	41-43 Шкіряна сировина, хутро та вироби	44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	50-67 Текстиль, вироби з нього, взуття	68-71 Вироби з каменю, скла, кераміки	72-83 Метали та вироби з них	84-90 Машини, обладнання і транспорт	91-99 Інші товари	Оцінка параметрів процесу структурних змін		
												Інтенсивність	Швидкість	Стабільність / монотонність
2002	0,07	0,02	0,39	0,12	0,00	0,05	0,04	0,01	0,05	0,22	0,02			
2003	0,09	0,03	0,34	0,12	0,00	0,04	0,04	0,01	0,05	0,25	0,02	7,33	0,06	1,00
2004	0,07	0,02	0,35	0,13	0,00	0,03	0,04	0,01	0,06	0,27	0,02	4,49	0,05	0,57
2005	0,07	0,03	0,30	0,14	0,00	0,03	0,05	0,02	0,07	0,28	0,02	6,85	0,06	0,67
2006	0,07	0,02	0,28	0,14	0,00	0,03	0,04	0,02	0,07	0,30	0,02	4,01	0,04	0,68
2007	0,07	0,02	0,26	0,14	0,00	0,03	0,03	0,02	0,08	0,33	0,02	3,81	0,03	0,69
2008	0,08	0,03	0,27	0,13	0,00	0,03	0,03	0,03	0,07	0,31	0,02	2,66	0,03	0,59
2009	0,11	0,02	0,32	0,18	0,00	0,04	0,04	0,02	0,06	0,20	0,02	17,79	0,15	0,27
2010	0,09	0,03	0,32	0,17	0,00	0,03	0,04	0,02	0,07	0,21	0,02	2,84	0,03	0,23
2011	0,08	0,02	0,35	0,15	0,00	0,03	0,03	0,02	0,07	0,24	0,02	5,53	0,06	0,18
2012	0,09	0,02	0,31	0,15	0,00	0,03	0,04	0,02	0,06	0,26	0,02	5,73	0,05	0,21
2013	0,11	0,01	0,28	0,17	0,00	0,03	0,04	0,02	0,07	0,25	0,02	5,04	0,05	0,24
2014	0,11	0,02	0,28	0,19	0,00	0,03	0,04	0,02	0,06	0,22	0,02	5,28	0,04	0,22
2015	0,09	0,02	0,29	0,20	0,00	0,03	0,04	0,02	0,05	0,23	0,02	3,41	0,04	0,18
2016	0,10	0,02	0,20	0,22	0,01	0,03	0,05	0,02	0,06	0,29	0,02	14,77	0,10	0,28
2017	0,09	0,02	0,24	0,20	0,01	0,02	0,04	0,01	0,06	0,30	0,02	5,53	0,05	0,23
2018	0,09	0,01	0,23	0,19	0,00	0,02	0,04	0,01	0,06	0,30	0,03	1,86	0,02	0,23

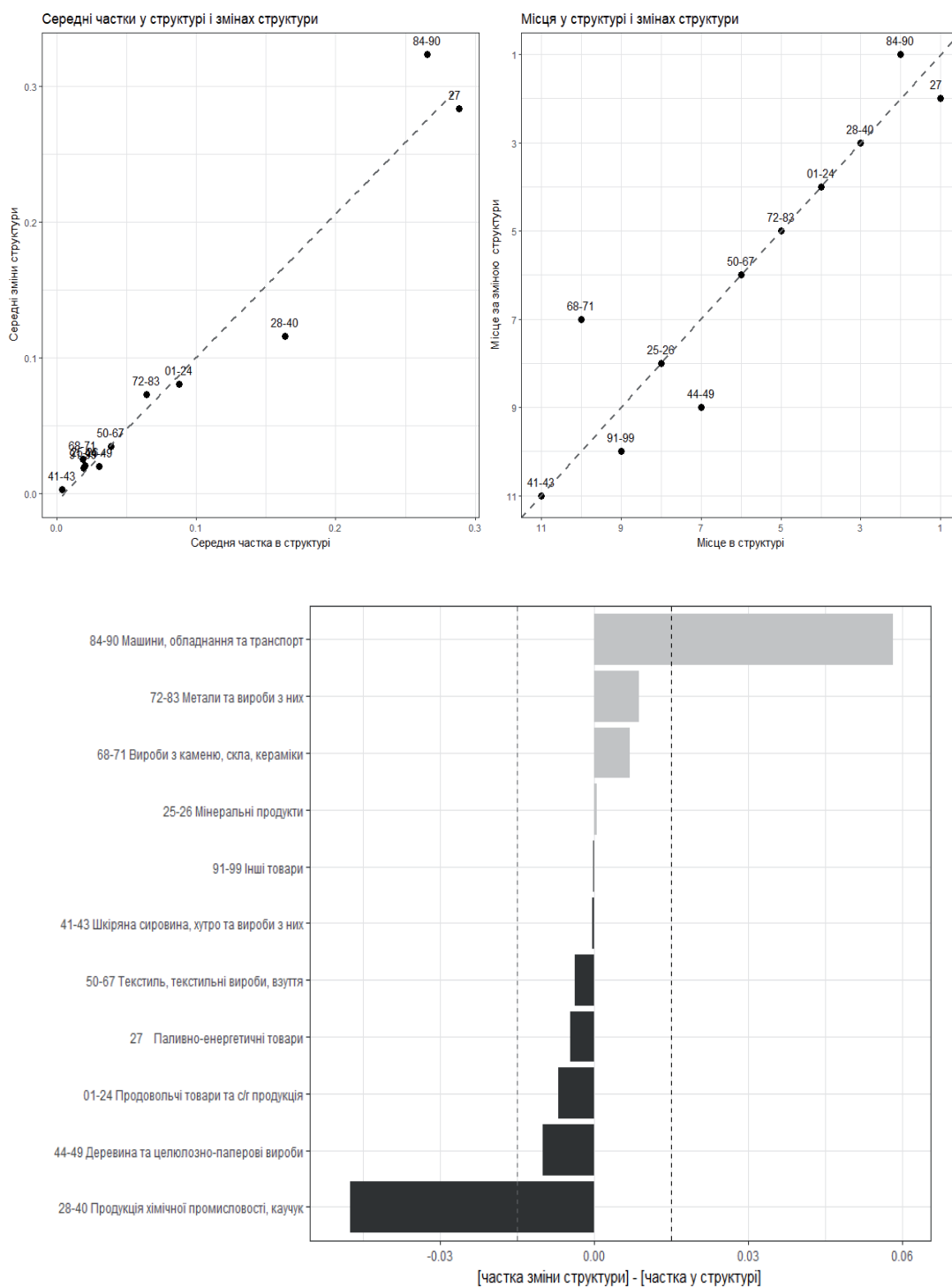
*Власні розрахунки автора на підставі даних Держстату України [6].

Таблиця 4

Зміни розмірів і форми структури імпорту товарів України, 2003–2018 рр.*

Рік	Зміна розміру										Зміна форми												
	01-24 Продовольчі товари і с/т	25-26 Мінеральні продукти	27 Паливно-енергетичні товари	28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	41-43 Шкіряна сировина, хутро та вироби з них	44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	50-67 Текстиль, вироби з нього, взуття	68-71 Вироби з каменю, скла, кераміки	72-83 Метали та вироби з них	84-90 Машини, обладнання і транспорт	91-99 Інші товари	01-24 Продовольчі товари і с/т	25-26 Мінеральні продукти	27 Паливно-енергетичні товари	28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	41-43 Шкіряна сировина, хутро та вироби з них	44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	50-67 Текстиль, вироби з нього, взуття	68-71 Вироби з каменю, скла, кераміки	72-83 Метали та вироби з них	84-90 Машини, обладнання і транспорт	91-99 Інші товари	
2003	0,18	0,04	0,20	0,11	0,00	0,03	0,03	0,01	0,06	0,32	0,01	0,23	0,03	-0,40	-0,02	0,00	-0,03	0,00	0,03	0,20	0,03	-0,02	0,03
2004	-0,04	0,01	0,35	0,13	0,00	0,00	0,02	0,03	0,09	0,32	0,03	-0,31	-0,04	0,10	0,05	0,00	-0,10	-0,05	0,01	0,22	0,03	-0,05	0,03
2005	0,11	0,03	0,07	0,19	0,01	0,04	0,09	0,05	0,10	0,32	0,00	0,07	0,01	-0,46	0,11	0,00	0,01	0,09	0,06	0,08	0,08	-0,04	-0,04
2006	0,05	-0,01	0,22	0,15	0,00	0,03	-0,01	0,02	0,09	0,40	0,02	-0,05	-0,10	-0,18	0,04	0,00	-0,02	-0,14	0,00	0,36	0,02	0,02	0,02
2007	0,06	0,03	0,21	0,15	0,00	0,03	0,00	0,02	0,09	0,39	0,01	-0,04	0,06	-0,30	0,02	-0,01	-0,01	-0,13	0,01	0,34	0,02	-0,02	-0,02
2008	0,09	0,05	0,28	0,11	0,00	0,02	0,04	0,04	0,07	0,28	0,02	0,12	0,15	0,06	-0,16	0,00	-0,05	0,04	0,10	-0,23	0,03	0,03	0,03
2009	-0,04	-0,04	-0,20	-0,09	0,00	-0,02	-0,02	-0,04	-0,09	-0,44	-0,02	0,11	-0,02	0,19	0,14	0,00	0,03	0,02	-0,03	-0,38	0,00	0,00	0,00
2010	0,05	0,03	0,32	0,14	0,00	0,02	0,05	0,03	0,09	0,24	0,02	-0,26	0,03	0,01	-0,18	0,00	-0,07	0,06	0,04	0,17	0,17	0,01	0,01
2011	0,03	0,00	0,40	0,11	0,00	0,01	-0,01	0,03	0,07	0,33	0,01	-0,15	-0,06	0,19	-0,12	0,00	-0,05	-0,10	0,03	0,01	0,27	-0,02	-0,02
2012	0,14	-0,01	-0,28	0,06	0,01	-0,01	0,12	-0,03	-0,05	0,28	0,02	0,12	-0,01	-0,36	0,03	0,00	-0,01	0,11	-0,04	-0,07	0,22	0,02	0,02
2013	0,07	-0,02	-0,51	0,00	0,00	0,01	-0,01	0,02	-0,02	-0,31	-0,02	0,18	-0,01	-0,35	0,16	0,00	0,05	0,02	0,05	0,03	-0,13	0,00	0,00
2014	-0,09	-0,01	-0,27	-0,12	0,00	-0,03	-0,04	-0,03	-0,07	-0,33	0,00	0,06	0,03	0,03	0,28	0,01	-0,01	0,01	-0,04	-0,05	-0,39	0,08	0,08
2015	-0,15	-0,01	-0,25	-0,16	0,00	-0,03	-0,04	-0,03	-0,08	-0,21	-0,03	-0,26	0,06	0,17	0,18	0,01	-0,02	0,03	-0,07	-0,11	0,07	-0,04	-0,04
2016	0,05	-0,02	-0,37	0,10	0,01	0,01	0,02	0,01	0,04	0,36	0,01	0,03	-0,03	-0,47	0,06	0,00	0,01	0,01	0,01	0,03	0,34	0,00	0,00
2017	0,04	0,02	0,37	0,13	0,00	0,01	0,02	0,00	0,07	0,33	0,01	-0,13	0,00	0,39	-0,20	0,00	-0,04	-0,06	-0,03	0,02	0,09	-0,02	-0,02
2018	0,10	0,00	0,22	0,11	0,00	0,02	0,05	0,02	0,07	0,34	0,06	0,05	-0,07	-0,05	-0,37	0,00	0,04	0,01	0,06	0,17	0,17	0,17	0,17

*Власні розрахунки автора.

Рис. 5. Імпорт товарів України, 2002–2018 рр.: зіставлення місця груп товарів у структурі експорту (вгорі); списки груп товарів, впорядковані за різницею між середньою часткою зміни в структурі і середньою часткою в структурі.

Джерело: власні розрахунки автора.

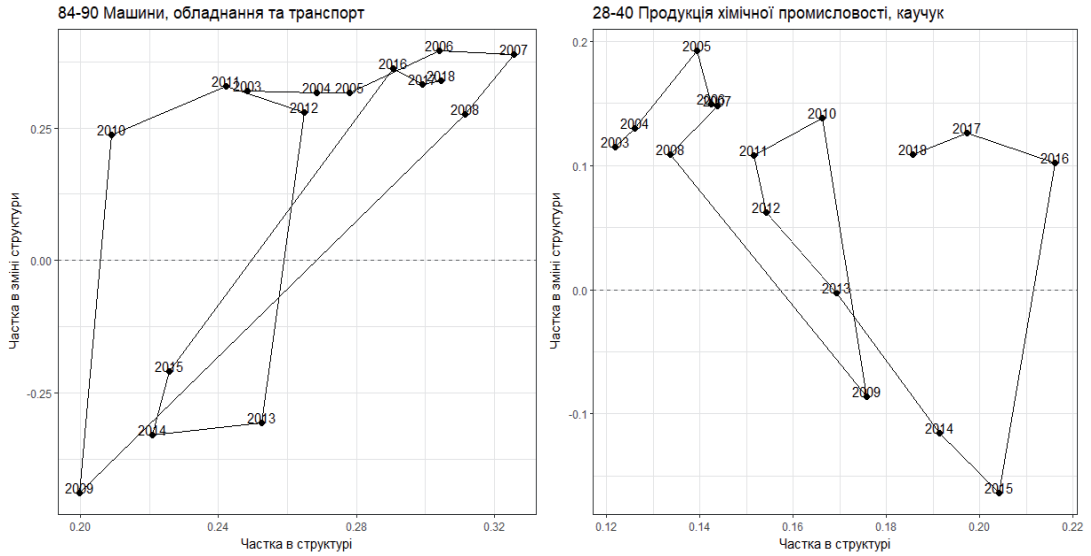

Рис. 6. Частка в структурі й частка в змінах структури окремих складників імпорту товарів України, 2002–2018 рр.

Джерело: власні розрахунки.

Висновки. На початку досліджуваного періоду основу товарного експорту становили такі групи товарів, як метали та вироби з них, машини, обладнання і транспорт, продовольчі товари і сільськогосподарська продукція. Однак наприкінці досліджуваного періоду пріоритети українського товарного експорту змінилися: на перше місце в структурі вийшли продовольчі товари і сільськогосподарська продукція. За змінами в структурі експорту можна зробити висновок, що світова економіка потребує української сировини і сільськогосподарської продукції, тобто український експорт у цілому зберіг свою переважно сировинну та напівсировинну орієнтацію. Хоча у рамках такої орієнтації галузева спеціалізація доволі помітно змінилася. При цьому навіть у рамках цієї спеціалізації українського експорту

відбуваються зміни, які з точки зору інтересів розвитку національної економіки можна розглядати як негативні. Це є одним із свідчень неконкурентоспроможності української переробної, легкої та харчової промисловості. Асиметричною до експорту є структура імпорту українських товарів. Основними складовими імпорту є високотехнологічна продукція, паливно-енергетичні товари, продукція хімічної промисловості, фармацевтична продукція, що є одним із непрямих доказів орієнтації економіки України в бік споживання. Значно мірою зміни в товарній структурі імпорту відбувалися під дією лібералізації тарифного регулювання зовнішньої торгівлі в Україні у рамках дії зони вільної торгівлі, а також під впливом подій, які відбуваються на сході країни.

Список використаної літератури

1. Пелех О.Б., Юськів Б.М. Аналіз структурних змін в економіці: методологія та методика. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 16–22.
2. Пелех О.Б. Аналіз структурних змін в економіці: пропозиція і використання ресурсів у зведених національних рахунках України та Польщі. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7436>

3. Пелех О.Б. Структурні зміни ВВП України з позиції зайнятості за видами економічної діяльності. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 25. С. 128–134. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/25-2018>
4. Пелех О.Б. Динаміка макроекономічних змін у структурі валового внутрішнього продукту України. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=10>
5. Кулицький С.П. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі. *Україна: події, факти, коментарі*. 2015. № 23. С. 49–59.
6. Товарна структура зовнішньої торгівлі / Держстат України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0119_u.htm
7. Мельник Т.М., Туніцька Ю.М. Аналіз товарної структури імпорту України з країн ЄС. *Young Scientist*. 2016. № 7 (34). С. 89–94.